

СУТЬ ТА ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

У статті розкрито сутність категорії "людський капітал" та обґрунтовано роль довіри у формуванні соціального капіталу.

Ключові слова. Соціальний капітал, соціальні зв'язки, довіра, політична довіра.

Поняття капіталу за умов індустріальної стадії суспільного розвитку пов'язувалося із майном, грошима, уречевленою власністю. Нині ж запроваджуються такі терміни, як "соціальний", "людський", "культурний", "інформаційний" тощо капітал. Серед цих різновидів на перший план (принаймні в умовах України) виходить соціальний капітал як загальна характеристика вітальності соціуму.

Фундаторами теорії соціального капіталу вважаються П. Бурдьє, Дж. Коулмен, Р. Патієм., Ф. Фукуяма. Серед вітчизняних науковців, які досліджують аспекти формування соціального капіталу, слід виділити Павлюка К.В., Шпикуляка О.Г., Скляра Г.П.

Категорія "соціальний капітал" увійшла у науковий обіг завдяки працям П'єра Бурдьє та Джеймса Коулмена у 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. і набула подальшого розвитку завдяки науковим працям Роберта Патнема (1993 р.). Поняття соціального капіталу характеризує єдність культури і структури, що складається у межах громад. Воно включає норми взаємності (довіра і толерантність) та межі громадянської залученості (участь людей у спілках, об'єднаннях).

Незважаючи на широке дослідження проблеми (переважно на Заході), серед науковців немає одностайності щодо сутності соціального капіталу та значення всіх аспектів які є ще не цілком сталими і однозначними у розумінні.

Сучасний американський соціолог нової хвилі в економічній соціології Джеймс Коулмен розглядає соціальний капітал як одну з форм людського капіталу. Він стверджує, що крім навичок і знань людський капітал складається із здатності людей створювати один з одним певну спільноту, причому ця частина людського капіталу має принципове значення не тільки для господарського життя, але й буквально для кожного аспекту соціального життя в цілому. Соціальний капітал Дж. Коулмен визначає, як зовнішні та внутрішні зв'язки організації. Горизонтальні зв'язки забезпечують співтовариствам ідентичність та спільність цілей, але в той же час за відсутності зв'язків, які з'єднують різні соціальні групи (релігійні, етнічні, соціально-економічні), внутрішньогрупові зв'язки можуть стати основою для переслідування вузьких інтересів перешкоджатимуть доступу до інформації і матеріальних ресурсів, які могли б надати значну підтримку спільноті [3, с.4].

Більшість дослідників, як західноєвропейських, так і вітчизняних, зокрема Д.В. Полозенко, розрізняють поняття "соціальний капітал" і "людський капітал".

Американський вчений Р. Д. Натнем дійшов висновку, що соціальний капітал характеризує такі особливості соціальної організації, як довіра, норми і мережа громадянської ефективності, що підвищують ефективність суспільства, поліпшуючи координацію дій [1, с.35].

Аналізуючи типи соціального капіталу український вчений О.Г. Щпикуляк вважає, що соціальний капітал є сукупністю зв'язків, відносин власності, належних людині матеріально-речових благ, ресурсів, інтелектуального і людського капіталу, а також кадрового потенціалу.

Відомий політолог Ф. Фукуяма вважає, що соціальний капітал – це формальні чи неформальні норми або цінності, які роблять можливими колективні дії у групах людей. Де може бути мала група, велика, або у деяких випадках суспільство в цілому. Останнім часом з'являється усе більше доказів, що соціальна взаємодія служить визначальним фактором економічного процвітання і сталого розвитку суспільства. Соціальний капітал – не просто сума інститутів, що підтримують суспільство, а скоріше "клей", що утримує разом різні його частини [2, с.7-8].

До соціального капіталу мають відношення ті фактори, що створюють можливість виникнення і розвитку соціальних зв'язків і забезпечують їхнє збереження. Основна функція соціального капіталу полягає у формуванні такого характеру соціальної організації зв'язків, або відносин між основними суб'єктами економічної діяльності, який забезпечив би максимально допустимий рівень взаємодії цих суб'єктів при розв'язанні завдань виробничого та соціального змісту.

На думку Ф.Фукуяма соціальний капітал – це є "визначений потенціал суспільства або його частини, що виникає як результат довіри між його членами", тобто соціальний капітал – це форма матеріалізованої довіри.

Довіра як вид відносин пов'язана із ціннісним відношенням людини до світу і самої себе. Є дуже багато економічних операцій, що стають можливими тільки тому, що люди довіряють один одному. Співробітництво створює взаємозалежність, а інвестиції окупляться тільки тоді, коли партнери будуть дотримуватися своїх зобов'язань. Довіра не може існувати лише як система норм та правил, для її

репродукування необхідні певні соціальні інститути. Політична довіра свідчить про потенційну готовність громадян до взаємодії та до залученості у суспільні справи з іншими, об'єднуючи людей, які не знайомі особисто. Довіра, яка ґрунтується на персональному знайомстві, або на спільній приналежності до "первинної групи" доповнює і уможливує колективну взаємодію в межах окремої громади. Певний рівень міжособистісної довіри та внутрішньогрупової солідарності є необхідним для виникнення політичної довіри, яка формується в процесі поступового розширення "моральної спільноти" на нові, ширші кола населення [3, с. 4].

Як найбільш дорога складова соціального капіталу, довіра необхідна в першу чергу для заможності країни загалом. У суспільстві з високим рівнем довіри звичайно вище рівень визнання публічної влади, а отже, нижчі витрати на підтримку порядку. Інституціональна реформа, що спричинена змінами макроекономічних умов, проходить більш гладко, тому що скорочуються витрати на рішення соціальних конфліктів. У країнах з низьким рівнем довіри люди відчують ворожість стосовно законного політичного порядку і не підкоряються існуючим правилам. За відсутності стабільних інститутів і соціального капіталу навіть політичні зміни залишаються насильницькими та вибухонебезпечними.

Для того, щоб уникнути цих помилок, у суспільстві повинен бути акумульований соціальний капітал. Мережа між близькими за інтересами групами в суспільстві, між адміністрацією і лідерами бізнесу, між бізнесом та представниками робітників, між владою і народом є соціальною платформою для створення правил, а також процедур контролю за їхнім виконанням.

У країнах відноситься до суспільств, де всі зв'язки – як традиційні, так і ті, що формуються – гранично зруйновані. Ми дуже далекі від того моменту, коли в українському суспільстві сформується атмосфера довіри, близька до тієї, що існує в американській, німецькій або японській економіках. Багато труднощів сучасної української економіки й політики йдуть коренями саме з проблеми недовіри заможному класу з боку переважаючої більшості суспільства.

Соціальний капітал є специфічним типом капіталу, оскільки він представлений різноманітними соціальними елементами – довірою, знаннями, культурою тощо. Важливість соціального капіталу для організації визначається їх потребою у забезпеченні необхідної якості міжособистих відносин, він безпосередньо не впливає на технологічні параметри розвитку, а його основна роль вбачається у поліпшенні параметрів поведінки економічних агентів.

Основна функція соціального капіталу полягає у формуванні такого характеру соціальної організації зв'язків, який забезпечив би максимально допустимий рівень взаємодії цих суб'єктів при розв'язанні завдань виробничого та соціального змісту.

Соціальний капітал – це форма матеріалізованої довіри.

Певний рівень міжособистісної довіри та внутрішньогрупової солідарності є необхідним для виникнення політичної довіри, яка формується в процесі поступового розширення "моральної спільноти" на нові, ширші кола населення. Як найбільш дорога складова соціального капіталу, довіра необхідна в першу чергу для заможності країни загалом.

Список використаних джерел

1. Павлюк К.В. Видатки бюджетів на розвиток людського капіталу як чинник економічного зростання // *Фінанси України*. • 2006. – №9 – С.30-46.
2. Скляр Г.П. Соціальний капітал ідеальної моделі бізнесу // *Науковий вісник Полтавського Університету споживчої квіт рації України*. – 2004. – №1. – С.7-12.
3. Фукуяма Ф. Що таке соціальний капітал? // *День*. – 2006. – 17 жовтня. – № 177. – С.4.
4. Штикуляк О.Г. Динаміка становлення соціального капіталу на селі // *Економіка АПК*. – 2006. – №6. – С. 140-148.

Annotation. A category essence is exposed in article still "social capital" and author motivates role of trust in forming a social capital.

Key words: social capital, social communications, trust, political, trust.